

KÜLTÜR TARİHİ İÇİNDE İĞNENİN ANLAMLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

A Study on the Meanings of the Needle in Cultural History

Sümevra ÖZYAVUZ*

Öz

İnsanın günlük yaşamında sıklıkla kullanmış olduğu iğnenin, tarihi süreç içinde köklü bir geçmişi vardır. Başlangıçta doğada hazır bulunan malzemeler kullanılarak üretilmiş olan iğnelerde, zamanla yaşanan değişimler ve gelişimler maddi yapısında da farklılaşmaları beraberinde getirmiştir. Üretildiği malzemeye göre anlam ve değer kazanan iğnenin, toplumsal yaşamda çok boyutlu bir karşılığı vardır. Bu yapıyı anlayabilmek için insanı inceleyen farklı disiplinlerden de yararlanmak gerekmektedir. Teknolojik gelişimleri izleyebildiğimiz iğnenin maddi yapısındaki değişimlerin sonucunda, farklı kullanım alanlarının da doğmasına sebep olmuştur. Başlangıçta basitçe dikiş dikmek ya da giysiyi bir arada tutmak amacıyla üretilmiş olan iğnelerin, zamanla kullanılan malzemenin değerine göre farklı sınıfsal durumların göstergesi hâline dönüştüğü görülmüştür. Maddi kültür başlığı altında incelediğimiz iğnenin bağlamı dışında da sahip olduğu farklı anlamlar tespit edilmiştir. Bu çalışmada iğnenin anlatılardaki işlevleri, âşıklık geleneğindeki yeri ve önemi, halk hekimliği uygulamalarındaki kullanım alanları son olarak da inanç bağlamında kazandığı anlamlar incelenerek, toplumun sahip olduğu anlam dünyası açıklanmaya çalışılmıştır. İğnenin toplumsal cinsiyet rolleri bakımından da her iki cinsiyet üzerindeki etkisi ve sonuçları ele alınmıştır. Bu çalışma kapsamında, halkın günlük yaşamında sahip olduğu iğnenin kültürel varlığı çok boyutlu şekilde incelenerek, maddi ve manevi yapısındaki değişimlerle birlikte kazandığı simgesel anlamlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İğne, Halkbilimi, Maddi kültür, Moda, Simge.

Abstract

The needle, which people frequently use in their daily lives, has a deep-rooted history in the historical process. Initially, needles were produced using materials readily available in nature, but as a result of the changes and developments over time, differentiations have also occurred in their material dimension. The needle, which gains meaning and value according to the material it is produced from, has a multidimensional counterpart in social life. In order to understand this structure, it is necessary to benefit from different disciplines that examine human beings. As a result of the changes in the material structure of the needle, which we can trace through technological developments, it has also led to the emergence of different areas of use. Needles, which were initially produced simply for sewing or holding clothes together, have been transformed into indicators of different class situations depending on the value of the material used over time. The needle, which we examined under the heading of material culture, has different meanings beyond its context. By examining its functions in narratives, its place and importance in the tradition of minstrelsy, its use in folk medicine practices, and finally the meanings it has gained in the spiritual dimension developed in the context of belief, the world of meaning that the society has was tried to be explained. The effects and consequences of the needle on both genders in terms of gender roles were also discussed. Within the scope of this study, the cultural existence of the needle in the daily life of the people is examined in a multidimensional way and the changes in its material and spiritual structure and the symbolic meanings it has gained are tried to be determined.

Keywords: Needle, Folklore, Material culture, Fashion, Symbol.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ozyavuzsumeyra54@gmail.com, ORCID: 0009-0003-8789-8836.

Extended Summary

In this study, the "needle" object, which is frequently used in different areas of human daily life, is analyzed. The first examples of this object, which has a history of centuries, had been produced from bone. In the first step, people who started to develop tools utilized the materials they found readily available in their environment. They produced eyed needles from porcupine spines, fish bones, soft rib bones and ivory and started to use them in clothing production. They developed sewing techniques by using animal hair, hair strands or plant fibers as threads with these needles, which were of different sizes and lengths depending on the area of use. The first sewing needles found in our research are given and detailed information about their usage areas is given. As we see the effect of technology in every other field, we also see it on needles. With the development of production, not only the materials found in nature for sewing needles, but also steel needles produced as industrial production started to be used. Due to the low production at the beginning, needles were considered a very valuable item by people and they developed fancy sheaths to keep them special. Having a needle was seen as a status symbol and precious stones were used to decorate the needle cases. Although the needle, like every other fast-produced material, has lost its value in terms of price due to the increase in industrial production, it has always preserved its areas of use in society.

When we examine the needle within the framework of culture, we encounter not only the changes and developments in its material structure but also the different rituals of the societies that use it. People called "hearth people" utilized the iron needle for the purpose of healing. In the section titled "The Use of the Needle in Magical Practices and Beliefs with its Spiritual Dimension", the practices developed by utilizing the spiritual power of the needle because it is both material and iron are included. The fact that the needle used for treatment against the disease was made of iron dates back to ancient Turkish beliefs and Shamanism. Thinking that the disease was caused by evil spirits, people developed practices to treat the patient by utilizing the iron power of the needle and the power of fire with the cauterization technique. Iron also represents masculine power. Especially in rites of passage during the birth period, the iron needle represents male power to protect the baby and the woman from female malevolent entities. The malevolent entity believed to be female cannot do evil to the baby and the woman who has just given birth by fearing the iron needle and the masculine power it represents.

According to gender norms, the iron needle represents male power while the needle, which is a means of production, represents the woman. As mentioned in the study, in many ancient beliefs, a needle is given to a newborn girl. Thanks to the needle, women's production purposes and the domestic sphere of production are determined. As we have also mentioned in the field of literature, production with the pen signifies male power while production with the needle signifies women's work, which is limited. As in the case of Virginia Woolf, women cannot produce in the literary field and the dilemma of "pen or needle?" arises. Woolf is depicted knitting to show that she is active in both fields. Another area where the needle is used out of context is the punk subculture. Here, people have turned the safety pin into a

symbol to represent their rebellion. They used the unaesthetic safety pin on their clothes and bodies except social acceptance. Another example of cultural transmission is tattoo needles. As we have included a visual of one of the first examples, tattoo needles made of bone show how deep-rooted the tattoo culture is. In the context of belief, people have aimed to have various benefits such as protection or fertility by transferring certain symbols and motifs to their bodies. Tattoo culture, which continues today, continues to be used for symbolic meanings and ornamentation. In this study, by examining the needle from the axis of culture, both its material structure and it's spiritual dimensions are discussed. By giving comparative examples from the past to the present, the technological changes in its material structure have been examined, and the areas of use and rituals produced with its spiritual dimension have been included. It is predicted that the needle, which has turned into a multidimensional structure as a result of the rich world of meaning that humans have, will find its place in different practices and rituals in the future.

Giriş

İnsanoğlu, geçmiş zamanlardan itibaren yaşamını kolaylaştırmak amacıyla pek çok alet ve araç üretmiştir. Günlük yaşam pratiklerimizde kullanmakta olduğumuz bu aletler, değişen teknolojik imkânlarla birlikte geliştirilerek, yeniden üreilmeye devam etmektedir. İnsanlar tarafından başlangıçta doğada hazır bulunan malzemeler kullanılmış, zamanla gelişen şartlarla birlikte alet üretimi de geliştirilmiştir. İlk üretilen aletler, basit yapıdaki avlanma için kullanılan araç ve gereçlerdir. Devamında gelişen süreçte de insanlar, avladıkları hayvanları sadece besin elde etmek için değil, alet üretmek için de kullanmışlardır. Üretilen kemik aletler, kullanılan postlar, hayvanların tüyleri, dişleri gibi kısımlar ilk aletlerin hammaddesini oluşturmuş, gelişen süreçteki maden işçiliği ile birlikte bu aletlerin yerini madenler ile üretilen eşyalar almıştır.

Eşyalar, üretim amacının dışına çıkarılarak, farklı amaçlarla da kullanılmıştır. Şekli, boyutu, üretilen hammaddesi gibi farklı özellikleri sebebiyle çeşitli simgesel anlamlar kazanan eşyalarla insanlar arasında bağ kurulmuştur. Bu bağın sonucunda insan ve eşya arasındaki ilişkiden doğan kültürel yapı da maddi kültür çalışmaları aracılığıyla tespit edilir. Maddi kültür; “Görünüşte cansız olan çevremizdeki nesnelere; toplumsal işlevler gerçekleştirmek, toplumsal ilişkileri düzenlemek ve insan faaliyetine sembolik anlamlar katmak üzere insanlar üzerinde etkide bulunduğunu ve insanların da onların üzerinde etkide bulunduğunu vurgular.” (Woodward 2016: 7,8) İnceleme konusu insan olan farklı disiplinlerden de yararlanarak, insan ve nesne etkileşimini incelemeye yarayan maddi kültür alanı, nesne üzerinde çok boyutlu bir inceleme yapabilmemizi sağlamaktadır. Eşyanın gelişen maddi yapısı ve kullanım alanları incelenirken onu kullanan insanın doğası anlaşılmaya çalışılır. Eşyayı geliştirip, değiştirme gücüne sahip olan insan, aynı zamanda ürettiği eşyadan da etkilenmektedir. Çeşitli inanç ve uygulama yöntemleriyle, eşyaya manevi anlamlar yükleyerek onu bazen kutsamış bazense korkutucu bir güç olarak görerek onu kullanmaktan kaçınmıştır. Koruyucu anlamda belli eşyaları kullanılırken onların kötü ruhlar üzerinde etkisi olduğuna inanılmıştır. Ya da tersi bir durumda, zarar vermek istediği başka bir insan üzerinde eşyadan yararlanarak kötü ruhlar aracılığıyla büyüsel uygulamalar geliştirilmiştir.

Çalışmanın odak noktası olan iğnenin, eski tarihlerden itibaren insanın giyim ve süslenme kültürü üzerinde önemli bir etkisi vardır. Dikiş yönteminin geliştirilmesiyle birlikte doğadaki farklı ürünlerden elde edilen malzemeler, iğnelerin kullanılmasıyla giyilebilir eşyalara dönüştürülmüştür. Başlangıçta sadece basit bir dikiş dikme amacıyla üretilmiş olan iğneler, gelişen teknoloji ve kültürel yapı sonucunda üretimde değil, giysiyi süslemek için de kullanılmıştır. Giysiyi bir arada tutmak için üretilmiş olan iğneler, zamanla çeşitli değerli taşların eklenmesiyle süslenmedeki sınıfsal farklılıkların da belirleyicisi olmuştur. Alım gücüne de bağlı olarak değerli iğnelere sahip olabilen insanlar kendilerini toplumun diğer kesiminden ayırmıştır. Belli simgesel anlamlara sahip olan iğneler de kullanıcısı olan insanın kimliğinin toplumdaki temsiline dönüşmüştür. Diğer insanlardan farklı olarak belli makam sahiplerinin kullandığı iğneler hem bulunduğu makamı hem de maddi gücünü gösterir. Bu mevkide kazandığı başarılar sonucunda elde edilen iğneler de o grubun özelinde kalması için, toplumdaki diğer insanlar tarafından kullanılması yasaklanmıştır.

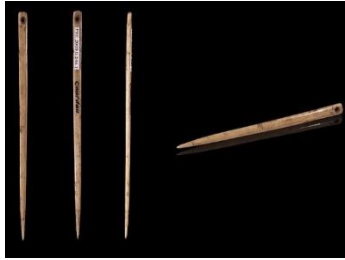
İnsanlar iğneleri sadece giysilerinde değil bedenleri üzerinde de kullanmıştır. Büyüsel uygulamalara örnek olarak korunma amacıyla ya da sadece estetik ölçüde güzel görünebilmek için, belli simge ve motifleri bedenlerine dövme iğneleriyle işlemişlerdir. Dövme taşıyıcısı olmak bazı durumlarda ait olduğu grubu da temsil eder. O grubun temsili için seçilen motifi taşıyanlar sosyal yapı içindeki yerlerini de göstermiş olurlar. Belli meslek koluna ait olan motifler ya da belli inanca ait olan simgeler aracılığıyla insanlar üyesi olduğu yapıya karşı aidiyet hissi oluşturmuş, aynı zamanda mesleği, dini, etnik kökeni, üyesi olduğu grubu diğer insanlar tarafından bilinmesini sağlamıştır. Üretilen dövme iğnelerinin dışında hem halk hekimliği uygulamalarında hem de modern tıpta kendine yer bulan farklı özelliklere sahip iğneler, sağaltma amacıyla çeşitli yöntemler geliştirilerek kullanılmaya devam edilmiştir. Bu çalışmadaki amaç, kültürel alandaki iğnenin yerini incelemek olduğu için modern tıpta kullanılan iğneleri değil, ocaklı denilen halk tıbbını uygulayan kişilerin kullandığı iğneler ele alınacaktır. Bu çalışmada, maddi kültür ekseninden yararlanarak iğnenin hem maddi yapısındaki değişikliği ve kullanım alanları hem de inanç boyutunda kazandığı yeni anlamlarla birlikte uygulama alanları incelenecektir.

Maddi Yapısı ve Kullanım Şekilleri Bakımından İğne

İğne, günlük yaşam içerisinde çeşitli alanlarda farklı sebeplerle kullanılan genelde küçük yapılı bir alettir. Türk Dil Kurumu tarafından kelime anlamı olarak kullanıldığı amaca göre farklı şekillerde tanımı verilmiştir. Temel anlamı “Dikiş dikmeye yarayan, ince, ucu sivri, bir ucunda iplik geçecek deliği bulunan çelik araç” olarak tanımlanan iğnenin, “Genellikle kadınların süs olarak elbiselerinin göğüs, yaka vb. yerlerine taktıkları altın veya mücevherli süs eşyası” şeklindeki tanımı da yer alır. İne, iyne, teben, temen, yigne gibi farklı lehçelerde farklı kullanımları vardır (Eren, 1999: 187,188).

İnsanlar giysi olarak başlangıçta doğada var olan malzemeleri kullanmışlardır. Soğuk hava koşullarından ya da sıcaktan korunmak için farklı ürünler tercih eden insanlar giysi olarak hayvan postlarını, bitki liflerini kullanmışlardır (Kısakürek ve Kısakürek (a), : 68). Zamanla bu malzemeleri daha kullanışlı hâle getirebilmek için eldeki mevcut olan malzemelerden iğne üreterek, dikiş yöntemleri geliştirilmiştir. Başlangıçta büyük hayvanların

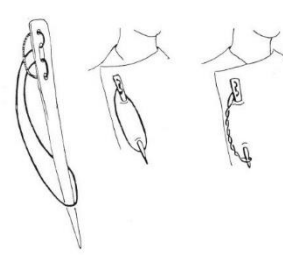
kaburga kemikleri, toynaklı hayvanların kemikleri, (Siddig, 2019: 140) balık kılçıkları, bazı hayvanların sert tüyleri (Smith, 2011: 150) iğne olarak kullanılmıştır. Farklı coğrafyalarda kirpiyi hem eti için hem de dikenlerini iğne olarak kullanabilmek avlamışlardır (Strauss, 1983: 114). İlk dikiş iğnesinin ne zaman üretilip kullanılmaya başlandığı bilinmese de günümüzde bilinen en eski dikiş iğnesi Güney Afrika'nın Sibudu Mağarası'nda bulunmuş olan 60.000 yıllık bir iğnedir (Siddig, 2019: 140). Dünyanın farklı bölgelerinde de genellikle mağaralardaki buluntulardan elde edilmiş olan çeşitli iğneler mevcuttur.

Görsel 1: Fransa'da Buzul Çağından kalma iğne (URL-4).

Görsel 2: M.S. 2.-3. Yy. Fil dişi iğne (URL-5).

Görsel 3: Elbise iğnesinin yeniden kullanımı (URL-6).

İnsanlar kıyafetlerini basit dikiş teknikleriyle üzerlerine sabitledikleri için farklı şekillerde iğne kullanmışlardır. İlk dikiş malzemeleri ise muhtemelen kumaş olarak hayvan derisi, dikiş ipi olarak da hayvan sinirleri ya da bitki lifleri kullanılmıştır (Siddig, 2019: 140). İğnenin maddesel değişimi tarihsel süreç içinde madenlerin kullanım dönemleriyle birlikte paralel şekilde gelişmiştir. Mevcut imkânlar dâhilinde bilinen en eski iğne örnekleri kemiklerden üretilmiştir. Arkeolojik kazılar sonucunda elde edilen verilere göre yakın tarihe geldikçe farklı maddelerin de iğne üretiminde kullanıldığı görülmüştür. Dönem özelliklerine göre tunç, bakır, demir gibi çeşitli madenler işlenerek iğne üretiminde kullanılmıştır. Madenlerin işlenmesiyle iğneler daha sağlam bir yapıda üretilebilmiş bu sayede de kullanım alanları genişlemiştir. Bu genişleyen alan dâhilinde de sadece giysiyi dikmek için değil giysiyi süslemek için de estetik biçim kazandırılmış iğnelerin kullanıldığı görülmüştür. Günümüzdeki çengelli iğnenin atası olarak kabul edilen fibulalara M.Ö. 1000 tarihlerinde Orta Avrupa'da rastlanmaktadır. Eski Yunanlar ve Romalılar döneminde çokça kullanılan fibulaların elbisedeki kemer ve düğme işlevini yerine getirmek amacıyla kullanıldığı görülmüştür (Emiroğlu, 2022: 269). Kadınlar kumaşı omuzlarından iğne ile tuttururken, erkekler ise beline taktıkları kemer ya da iğne ile kumaşın kaymasına engel olmuşlardır (Kısakürek ve Kısakürek (a): 68) Peplos denilen dikdörtgen kumaşlar için dikişe ihtiyaç duyulmadan, çengelli iğneler ile omuz hizasından birleştirildiği ve yalnızca sağ el ile boyun kısmının açıkta bırakıldığı görülmüştür (Blanck, 1999: 93). Yunan vazolarında, omuz üzerinde uzun bir iğne ile tutturulmuş olan peplos giyen kadın figürleri yer alır (Blanck, 1999: 98). Kadınların kullandığı aynı zamanda takı işlevi de gören bu iğneler el yapımıyla estetik şekilde üretilmesi, iğneye olan talebi arttırmıştır. Kıymetli eşya konumundaki iğnelere sahip olmak da statü göstergesi hâline gelmiştir. 1347 yılında Fransız bir prensesin on iki bin iğnesi olduğunun kayıt altına alınmış olması buna örnek olarak gösterilebilir (Emiroğlu, 2022: 269). Bazı iğnelerde birden fazla göze yer verildiği görülmüştür. Bu tarzda üretilmiş olan iğneler dikiş amacıyla değil, giysinin tamamlayıcısı olarak kullanılmıştır. O dönemlerde henüz düğme ya da fermuar gibi giysinin önünü kapatan bir araç olmadığı için, bu çok gözlü iğneler giysilerin önünü basitçe açıp kapatmak için kullanılmıştır (Görsel 3). Çengelli iğnenin takı olarak

kullanılması sadece kadın elbiselerinde değil, erkeklerin askeri üniformalarında da görülmüştür. Değişen moda uygun olarak yeni şekillerde üretilen iğneler; yuvarlak yapıdakiler, işlemeli olanlar, gamalı haç formundakiler yüksek rütbeli askerler tarafından kullanılmıştır (Blanck, 1999: 129). Günümüzde de buna benzer şekilde üniformalarda statü göstergesi olarak kullanılan iğne çeşitleri vardır. Askerler katıldıkları savaşta başarılarına göre madalya aldıkları gibi, rütbeli askerlerin de rütbelerinin göstergesi olarak kullandığı simgesel özellikte iğneler vardır. Askerin mensup olduğu ülkenin, birliğin, sahip olduğu makamın göstergesi olarak iğne günümüzde de aynı anlamda kullanılmaya devam edilmektedir.

Görsel 4: Yunan vazo resminden elbise iğneleri (URL-7).

Giysi olarak kumaşların kullanılmasıyla birlikte, kumaşların üretildiği malzemeler de geliştirilmiştir. Zaman içerisinde gelişen teknoloji ile birlikte daha ince kumaşların dokunabilmesi, onun dikisinde kullanılacak olan iğnelerin bu hassas yapılı kumaşa zarar vermemesi için daha ince ve sivri olması ihtiyacını getirmiştir. İlk çelik dikiş iğneleri Çin’de üretilmiş ve oradan diğer Orta Doğu ülkelerine yayılmıştır. Emevilerin İspanya’ya yerleşmesiyle Avrupa, çelik iğne ile tanışmıştır. Avrupa ülkelerinde İspanya iğnesi olarak bilinen bu çelik iğneler çok kıymetlidir (URL-1). İğne sanayii Almanya’da 1370’te kurulmuştur. İngiltere’de iğne az bulunduğundan dolayı hükümet tarafından iğne satışı için özel bir gün belirlenmiştir. “İğne parası” deyimini bugünlerde ortaya çıkmıştır. İğne sahibi olmak ayrıcalıklı bir durum olduğundan, iğneleri muhafaza etmek için de özel iğne kılıfları üretilmiştir. Çeşitli malzemelerden üretilen iğne kutuları, ahşap ve kemik oymacılığı gibi çeşitli yöntemlerle sanatsal bir objeye dönüştürülmüştür. Kadınlar iğne sahibi olabilmek için özel olarak iğne parası biriktirmişlerdir. Ancak İngiltere’de iğne üretiminin başlamasıyla birlikte iğneler maddi değer kaybına uğramış, bu deyim de sadece iğne almaya yetecek miktardaki para anlamına dönüşmüştür (Emiroğlu, 2022: 269,270).

Görsel 5: 17. Yüzyıla ait ahşap iğne kılıfı (URL-8).

Görsel 6: 18. Yüzyıla ait kılıflı nakış zımbası (URL-9).

Görsel 7: 18. Yüzyıla ait kemik, ahşap ve metalden üretilmiş iğne kılıfı (URL-10).

Günümüzde dikiş iğneleri, işlevselliği bakımından önemli bir araçtır. İğne ile dikiş dikmenin dışında çeşitli el işi teknikleri geliştirilerek, eşyalar farklı şekillerde süslenmektedir. Dokumacılık, işlemecilik gibi el sanatları aracılığıyla iğne oyları, tel kırma, kanaviçe ve nakış gibi işlemler yapılarak eşyalara sanatsal bir boyut katılmaktadır. Bunların yapımında toplumun kültürel birikimi, dini inanç yapısı, toplumsal beklentileri ve tabuları gibi ortak değerlerden yararlandığı görülmektedir (Ünsal, 2019). Ortak malzemesi dikiş iğnesi olan bu el sanatlarında kullanılan malzemeye göre çeşitlilik görülmektedir. El işinin uygulama alanı, kullanılan malzemesi, iğnenin boyutu gibi değişkenlerle bu sanatsal faaliyetler çeşitlendirilmiştir. “İğne oyası ipliklerin iğne yardımı ile düğüm atılarak ilmekler oluşturulmasıyla ve bu ilmeklerin tekrar edilmesiyle örülen bir oya tekniğidir.” (Uyanık, 2015: 2). Kültürümüzde oldukça önemli bir yere sahip olan iğne oyası, çeyizlik olan ürünlerin süslenmesinde kullanılmaktadır. Başörtüsü ve havlu kenarlarına iğne oyası ile süsleme yapılarak, eşyanın mevcut yapısına değer katılmaktadır. Belli bir ustalığı gerektiren bu el işi herkes tarafından yapılamadığı için değerli olarak kabul edilir. Yeni teknikler geliştirerek iğne oyasının saç tokalarında, kolyelerde ve fularlarda kullanılmasıyla birlikte gündelik yaşamdaki kullanım alanı da genişlemiştir. Çeyiz kültüründe iğne kullanılan bir diğer süsleme tekniği tel kırma işidir. Çeyiz hazırlığında kullanılmakta olan tel kırma işi günümüzde hâlâ kullanılmakta ve özel bir ustalık gerektirmektedir. Bu işlemede uygulamaya özel bir iğne ve gelin teline benzer madensel bir tel kullanılmaktadır. Kullanılan iğne diğer işleme alanlarındaki iğnelere farklı olarak yassı ve kısadır. İğnenin geniş kısmında telin geçebileceği genişlikte iki ayrı göz bulunmaktadır (Begiç ve Öz, 2019: 185). Özellikle annelerin kızları için işlediği tel kırma işi duvaklar ömürlük bir hatıra olarak özenle saklanmaktadır. Bir diğer iğne işi olan kanaviçe de bu teknik için özel olarak üretilen seyrek dokulu kumaşın üzerine çarpı tekniği ile uygulanmaktadır. Genelde seccadelerde ve örtülerde kullanılan kanaviçe çeyiz kültüründe önemli bir yere sahiptir.

İğne ve kadın arasında gelişen ilişkinin köklü bir geçmişi vardır. Dante'nin *İlahi Komedyası* adlı eserinde “Michele Scotto, yanındaki sıskanın adı, büyü işlerinin bilirdi girdisini çıktısını. Şu gördüğün Guido Bonatti, öteki de Asdente, keşke deriyle iplikten başka şeye değmeseydi elim diyor, ama son pişmanlık fayda etmiyor. Şu bahtsız kadınlar da falcı olmak istediler, iğneyi, mekiği, iği bir kenara ittiler; büyücülük yaptılar otlarla muskalarla.”

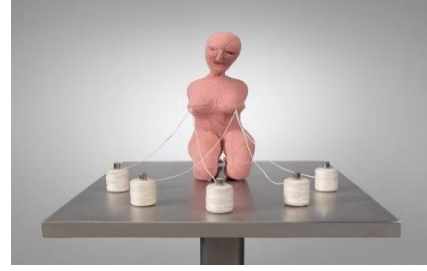
(Alighieri, 2011: 175) şeklindeki ifadelerinden kadınların üretim alanındaki iğneyle arasında güçlü bir bağ olduğu anlaşılmaktadır. Kadın ve iğne eşleştirilmesi Sümer metinlerinde de karşımıza çıkar. Doğum anında ebelere, henüz göbek kordonu kesilmeden önce bebeğin eline erkekse silah, kız ise iğnesi verilmesi tembihlenmektedir (Erdan vd.,2020: 133). Bu uygulamanın benzeri yakın tarihte Sivas çevresinde de yapılmaktadır. Doğan bebek erkekse eline kalem, kız ise de iğne verilir (Örnek, 1966: 72). Pertev Naili Boratav da kadın ve iğne ilişkisine örnek olarak Güneş ve Ay’dan örnek vermiştir. Güneşin kız olduğunu, durmadan nakış işlediğini, kendisine bakmaya çalışanların gözlerine de iğneler batırdığını belirtmiştir. Bir diğer verilen örnekte ise Ay, Güneş’e nazar değmesin diye onun gökyüzünde dolaşmasını yasaklamıştır. Güneş de kendisini korumak için otuz iki iğnesini kem gözlere batıracağını söyleyerek izin almıştır (Boratav, 2016: 22). Kadın ve iğne arasında kurulmuş olan bu bağa Doğu Türkistan’daki ölüm adetlerinde de rastlanmaktadır. Kadın vefat ettiğinde eşi, dualar başlamadan önce eline içinde iğne olan üç paket alarak, orada bulunan kadınlara dağıttığı tespit edilmiştir. Bu uygulama, kadının yaşadığı dönemde iğne ya da başka eşya ödünç aldıysa üzerindeki bu borçlardan kurtulması için yapılmıştır (Tryjarski, 2011: 213).

Edebî alanda da kadın ve iğne ilişkisi görülmektedir. Sivas örneğinde olduğu gibi sadece Türk kültüründe değil, diğer kültürlerde de erkek kalem ile kadın ise iğne ile ilişkilendirilmiştir. Kalem ile üretilen düşünce gücünün egemenliği erkeğin payına ayrılmıştır. Kadınların bu alanda kendilerini göstermesi yasaklanmıştır. Kadınlar bu alana girebilmek için belli bir süre boyunca erkek isimleri kullanmak zorunda kalmıştır. Toplumsal cinsiyet kodlarının dayatmalarına göre kadına üretim sahası olarak sadece ev içi faaliyetler bırakılmış, eline de sadece iğne alabilmesine izin verilmiştir. Feminist hareketlerin başlamasıyla bu ikilik “iğne mi kalem mi?” sorusu üzerine kurulmuştur. Kadın ya iğneyi seçip toplumun ona biçtiği role uygun şekilde davranacak ya da kalemi seçip cinsiyetinden uzaklaşarak erkek egemen alana girebilecektir. Zamanla bu düzen “kalem olarak dikiş iğnesi” ne dönüşmüştür. Kadınlar düşüncelerini, korkularını, kültürel yapılarını iğne aracılığıyla sanata dönüştürerek belli motiflerin kullanımıyla kendilerini ifade edebilmişlerdir. Kullanılan renklerin, motiflerin, üretilen ürünlerin hepsinin altında derin hikâyeler yatmaktadır. Değişmeye devam eden toplumsal yapıyla birlikte “dikiş iğnesi ve kalem” e doğru dönüşüm başlamıştır. Kadınlar istedikleri şekilde kendilerini ifade edebilmek için iğneyi de kalemi de kullanmaya başlamışlardır. Buna örnek olarak da Virginia Woolf’ u gösteren Nurdan Gürbilek *Örme Biçimleri* isimli kitabında bu konudan bahsetmiştir. Woolf, elindeki örgüsüyle koltuğunda otururken ressam olan ablasına poz vermiştir. Bu tabloda güçlü kalemiyle bildiğimiz Woolf aynı zamanda kadının üretim sahası olarak görülen örgü işlerinde de güçlü olduğunu, hem kalem hem de iğne ile kendisini ifade edebildiğini göstermek istemiştir (Gürbilek, 2023: 13-20). Romanlarında da sık sık ören kadın figürlerine yer veren Woolf, onların yıkıma karşı onarma gücünü, parçalanmaya karşı bütünleşmeyi temsil ettiğini” (Gürbilek, 2023: 23) belirtmiştir. Geçmişte ve günümüzde kadınların duygularını ifade etme biçimi olarak görülen el sanatları ürünlerinin yapılış amaçlarında ve içindeki simge ve sembollerde hikâyeler anlatılmıştır. İğneyle modern sanat alanında üretim yapan kadın sanatçı Louise Bourgeois’ dir. Yıllarca metalden, bronzdan, mermerden heykeller yaptıktan sonra 88 yaşında kumaştan heykeller yapmaya başlamıştır. “Dikiş iğnesini hasarı onarmak için kullandığını, heykel

dikmenin güzel yanının bir arada duramayacak şeyleri birbirine tutturabilmek olduğunu söylemiştir.” (Gürbilek, 2023: 21-22).

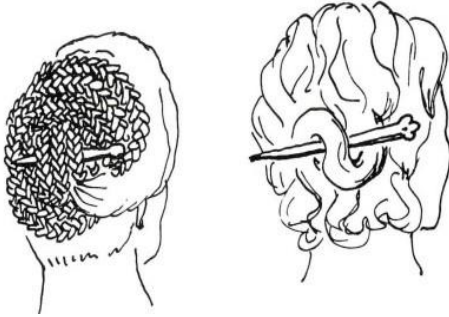

Görsel 8: Virginia Woolf, *Ören Kadın* tablosu (URL-11).

Görsel 9: Louise Bourgeois'in *İyi Anne* eseri (URL-12).

Kadınların geçmişte takı ürünü olarak kullandığı iğnelere birisi, farklı malzemelerden üretilmiş olan saç iğneleridir. Anadolu'da yapılan kazılarda elde edilen verilere göre, mezarlarda bulunan saç iğneleri kemik, bakır gibi farklı ürünlerden üretilmiştir. Genelde Roma döneminden kalma olan bu iğneler kadınlar için önemli bir aksesuardır. Bu iğneler saça şekil verme dışında elbiseye biçim vermek için de kullanılmıştır.

Görsel 10: Saç iğnesi kullanımı örneği (URL-13).

Görsel 11: Roma sanatından bronz iğne (URL-14).

Türk kültüründe bu şekilde saç iğnelere rastlanmaz; çünkü inanç ekseninde şekillenmiş olan giyim kuşam kültüründe kadınlar başörtüsü kullanmaktadır. Başörtülerinin ya da saçlarının üzerinde kullandıkları süslenme ürünü olan hotozları vardı. Bu hotozları sorguç ismi verilen iğnelerle süslemişlerdir. Başa takılan tuğ, çelenk olarak tanımlanan sorguç, ismini bazı kuşların tepesindeki tüylerden almaktadır (Sami, 2007: 838). Tüylerden ve mücevherlerden oluşan bu takı, gelinlerin başlarında kullanıldığı gibi, padişahlar tarafından kavuklarına takılarak da kullanılmıştır. Başarı gösteren kumandanlara da sorguç hediye edilmesi Osmanlı protokolündeki en ön büyük ödüllendirme yöntemlerinden birisidir. Birinci Sultan Ahmed tarafından saygı göstergesi olarak da Peygamberimizin ayak izi şeklinde sorguç yaptırarak başındaki kavuğunda taşımıştır (Koçu, 1969: 209).

Görsel 12: Sultan II. Mustafa (Koçu, 1969: 209).

Görsel 13: Hürrem Sultan (Koçu, 1969:132).

Takı ürünü olarak kullanılan iğnelerin yerini ilerleyen zamanlarda broşlar almıştır. Fransızcadan gelen broş kelimesi, “Kadınların göğse veya başa taktıkları mücevherli büyük iğne” (Sami, 2007: 290) olarak tanımlanmıştır. Üretildiği malzemeye göre değeri artan broşlar, altından ya da gümüşten yapılarak üzerlerine çeşitli mücevherlerin işlenmesiyle gösterişli bir takıya dönüştürülmüştür. Broş dilimize Tanzimat Dönemi’nde girerek, kullanım alanlarına göre farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Baştaki hotoza takılan iğnelere kuş iğne, çiçek iğne, göğüse takılan büyük mücevherli iğnelere de pençe ismi verilmiştir (Koçu, 1969: 46). Bu tarz değerli takılara toplumun sadece sınıfsal olarak üst kesimindeki insanlar sahip olabilmektedir. Zamanla toplumun diğer kesimindeki kadınlar için de daha az değerli taşlardan broşlar üretilmiştir. Böylece zamanla birçok kadının severek kullandığı bir iğneye dönüşmüştür.

İğne, günlük yaşamda kullanılan bir eşya olduğu gibi masal ve anlatılarda da farklı amaçlarla kullanılmıştır. Anlatıdaki koruma, korunma, cezalandırma, şifa verme, uyarma-korkutma, gündelik hayatta kolaylık sağlama-yardımcı olma gibi farklı işlevlerde yer verilmiştir. Koruma işlevinde, büyü bir nesneye dönüşen iğne kahramanı korur ya da kahraman iğne sayesinde korunur. Anlatılardaki cezalandırma işlevinde, kötülerin iyilere zarar verdiği ve bunu da sihirli iğne kullanarak yaptığı görülmüştür. Bunun tersi olarak anlatılarda şifa verme amacıyla kullanılan iğnenin demir olma özelliğinden yararlanılmıştır. Anlatılardaki kötüler iyileri iğne ile de korkutabilmektedir. Bunun için iğnenin sivri ve tehlikeli yapısı kötülük aracı olarak yorumlanmasına sebep olmuştur. İğne kötücül özelliğinin dışında iyilere yardım etme amacıyla da kullanılan bir simgedir. Bazı anlatılarda sadece dikiş dikme aracı olarak ele alınan iğne, bazılarında da sihirli özellikler yüklenerek anlatıdaki olağanüstülüğü karşılayan bir unsura dönüştürülmüştür (Demir, 2023).

Halk edebiyatındaki “leb değmez”, iğne kullanılarak icra edilen bir performans sanatıdır. Dudak ve diş dudak ünsüzleri olan “b,m,p,v” seslerini içinde bulundurmayan kelimelerle şiir yazılır. Halk şiiri geleneğinde saz şairleri arasında hüner göstergesi sayılan bu şiirler, herkes tarafından söylenilemez. “Leb değmez” yarışmasında âşığın iki dudağı arasında iğne konularak şiir söylemesi istenilir. İcra sırasında bu yasaklı olan seslerden biri söylenince dudağa iğne batar ve başarısız olmuş kabul edilir (Karataş, 2001: 262). Bu alanda iğne, âşıklar arasındaki bir atışmanın parçasına ve hüner göstergesine dönüşmüştür.

İnsanlar kullandıkları iğnelere yeni anlamlar yükleyerek üretim amacının dışında da kullanmışlar ve yeniden yorumlayarak farklı kültürel yapılar üretmişlerdir. Buna örnek olarak II. Dünya Savaşı sonrası İngiltere’de gençler arasında ortaya çıkan punk kültürü örnek verilebilir. İşçi sınıfının çocukları arasında gelişen bu kültür, ana akımda kabul gören her şeye karşı isyanı temsil eder. Punklar, giyim kuşam alanında kabul gören unsurları reddederek muhalif bir tavırla kendi tarzlarını oluşturmuşlardır (Timur, 2023: 81). İşçi sınıfı alt kültürlerinin ideolojik olmadığı, daha çok zafer ya da muhalif düşüncelerden doğduğu belirtilmektedir. Kıyafetleri ve kimliklerini ifade biçimleri toplumsal yapıdan ayrılmaktadır. Kendilerine has geliştirdikleri kültürleri, isyanlarının tarza dönüşmesi yerine tarzlarının isyana dönüşmesine sebep olmuştur (Jenks, 2007: 159). Punk tarzının sıklıkla kullandığı çengeli iğnenin üretim amacı genellikle kıyafetteki geçici bir düğme ya da fermuar işlevini yerine getirmesidir. Ancak Punk tarzında bağlamı dışında kullanılarak sembolik bir güce sahip olmuştur (Woodward, 2016: 93). Bu iğneler, asıl kullanım alanlarının dışına çıkarılarak çene, dudak veya kulak etrafına korku uyandırıcı bir süs eşyası olarak takılmıştır (Hebdige 2004: 101). Çengelli iğneyi kendi yoksulluklarının ifadesi olarak seçmişlerdir. Erkek ve kadınlar kulaklarına küpe yerine çengelli iğne takarak, basit yapıdaki bu objeyi sembol olarak kullanmışlardır.

İnsanlar sadece giyim kuşam alanında giysiye takılan iğneler üretmemişlerdir. Bedenlerine de dövme iğneleri aracılığıyla çeşitli simge ve sembollerini işlemişlerdir. “İnsanlık tarihinde “dövme” kimi zaman belirli bir kabilenin “totemi”, kimi zaman insanları kötülükten koruyan bir “tılsım”, yeri geldiğinde suçluların alınının “kara lekesi”, kimi zaman kölelerin satın alınmış olduğunu gösterir bir “mülkiyet belgesi”, üst sınıfların bir “soyluluk işareti”, çapkın denizcilerin “vücutlarının süsü”, kimi zaman ise gençlik hareketlerinin “alt kimlik simgesi” olarak karşımıza çıkmaktadır.” (Arslan, 2019) “Beden, kültürün kendi izlerini üzerine tarihsel olarak kaydettiği bir alan kabul edilmiştir.” (Fırat, 2019: 13). Dövmelerin taşıdığı kültürel kodların incelenmesiyle, toplumların düşünsel, estetik ve inançsal yapıları hakkındaki bilgilere ulaşabiliriz. Beden, geleneksel toplumlar için sadece fiziksel bir varlık değil, kültürel varlığın da göstergesidir (Fırat, 2019: 14). Beden üzerine çeşitli boya ile iğne kullanılarak işlenen dövme, bedeni desenlendirmeye yarar. Ancak geçmiş zamandaki dövmelere, beden kısa bir süre içinde çürüyüp doğaya karıştığı için, günümüze ulaşan sınırlı sayıdaki mumyalar ya da buzulların arasında donarak kalan bedenler aracılığıyla ulaşılmıştır (Öncül, 2012: 6). 1991 yılında Avusturalya’daki Ötzal Alplerinde 5300 yıl önce yaşadığı tespit edilen insan bedeni bulunmuştur. *Buz Adam Ötzi* ismi verilen bu mumya, Cilalı Taş ile Bronz çağı arasındaki bir dönemde yaşadığı düşünülür. Ancak daha ilginç elli yedi dövmesinin de günümüzde akupunktur noktaları olarak bilinen bölgelerde olmasıdır (Fırat, 2019: 20). Dövmenin kaynağı Afrika ve Asya olarak belirtilir. Arap kadınlarının daha yoğun bir şekilde dövme kullandığı tespit edilmiştir (Fırat, 2012: 27).

Günümüzde popüler kültür ürünü olarak görülse de dövmenin Anadolu coğrafyasında köklü bir geçmişi vardır. Orta Asya Türk Kültüründen Anadolu topraklarına taşınan dövme, kullanıldığı kültürlerden etkilenerek günümüze kadar gelmiştir. Özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde görülen geleneksel dövmelerin estetik güzelliğe sahip olmak amacıyla ya da büyü ve terapi amacıyla yapıldığı tespit edilmiştir (Fırat, 2019: 36). Zamanla gelişen teknolojiyle kullanılan malzemelerde de değişim görülmektedir. Dövme mürekkebi olarak

anne sütü ve is kullanıldığı, iğne yardımıyla bedene desenin işlendiği tespit edilmiştir. Sude Arslan'ın çalışmasında kaynak kişi, dövmesinin yapım aşamasını tarif ederken anne sütü ve soba isinin karıştırıldıktan sonra beden üzerine yapılan desene iğne ile işlendiğini belirtmiştir. Bir diğer kaynak kişi de: “Dövme yapan kadın, önce ilgili bölgeyi iğne yardımıyla müşterisinin istediği deseni oluşturacak şekilde deler, ardından delinen yerlerin üstüne is serper, sonra da yayılan malzeme ile birlikte dövme yapılan yerin rengi değişip çizilen desen ortaya çıkıncaya kadar, iğneyle deldiği yerin üzerinde dolaşırdı” (Arslan, 2019) diyerek geleneksel dövmenin yapılışını tarif etmiştir. Uygulama yapılan zamana ve bölgeye göre değişimler görülmektedir. Geleneksel dövme uygulamasının diğer örneği de “dağ” tekniğidir. Bu teknikte iğneyle desen çizildikten sonra çivit ve barutun sabitleştirilmesiyle işleme yapılır ve üzerine kızgın yağ uygulanarak dövme üzeri dağlanır (Emiroğlu, 2022: 294). Büyüsel koruma amacıyla yapılan çeşitli simge ve semboller bedene işlendiği gibi şifa amacıyla da ağrıyan bölge üzerine dövme işlemi uygulanır. Dinî inançlar sebebiyle hoş karşılanmayan dövmenin, geleneksel yapısını korumuş olan topluluklarda devam ettirildiği günümüzdeki yapılan çalışmalarda tespit edilmiştir.

Görsel 14: Yeni Zelanda dövme iğnesi. (URL-15).

Görsel 15: Tarak motifi (Anşin, 2023: 152).

Görsel 16: Yıldız motifi (Anşin, 2023: 144)

Halk hekimliği uygulamalarında da çeşitli iğnelerin kullanıldığı görülmüştür. Çin tıbbında yer alan akupunktur yönteminin tarihi M.Ö. 600'lü yıllara kadar dayanır. Bu yöntem hem insanların hem de hayvanların tedavisinde kullanılmıştır. Uygulamanın temeli insan ile doğa arasında var olduğuna inanılan bağa dayanmaktadır. Akupunktur noktaları ile pusula yönleri ve gökyüzünün düzeni arasında da özel bir ilişki kurulmuştur. Bu noktalara akupunktur iğnelerinin uygulanmasıyla insanın içindeki hayat veren ruhun daha kolay hareket etmesinin sağlandığı belirtilmiştir (Kısakürek ve Kısakürek (b): 36). Tarihi yazı öncesine kadar dayanan akupunktur, şifa amacıyla ağrı hissini ortadan kaldırmak için uygulanmıştır. Vücuda batırılacak olan iğnelerin yerlerini gösteren ilk şemalar M.S. 317 ile 581 yılları arasında ortaya çıkmıştır (Kısakürek ve Kısakürek (c): 88).

Modern tıp tekniği olan aşılama benzer şekilde uygulanan halk hekimliği yöntemi de olduğu tespit edilmiştir. 1716 yılında İstanbul'da İngiltere elçisi olarak bulunan Edward Wortley Montagu'nun eşi Lady Mary Wortley Montagu, çiçek hastalığı geçirmiş ve yüzünde izleri kalmıştır. İngiltere'de henüz bulunmayan çiçek aşısı İstanbul'da o dönemde yaygın şekilde kullanılmaktadır. İnsanlar hastalık geçiren kişideki çiçek yarasına iğnelerini sürüp ve sonra o iğneyi kendilerine batırarak kontrollü bir şekilde mikrobu aldıkları belirtilmiştir. Böylece hafif şekilde çiçek hastalığını geçirerek, hastalığa karşı direnç kazandıkları

belirtilmiştir. İki çocuğunu da İstanbul'da aşılatac elçi, Londra'ya yazdığı mektupla aşından haber verdiğine, döndükten sonra da çiçek aşısını bizzat İngilizlere tanıttığına yer verilmiştir (Kısakürek ve Kısakürek (d): 32).

Geleneksel akupunktur yöntemine benzer şekilde iğneleme yöntemi de halk hekimliği uygulamaları arasında yer almaktadır. Bu yöntemin de tarihi çok eski çağlara kadar dayandığı tespit edilmiştir. Mısır'da Firavunlar zamanındaki kadınların şişmanlamamak için kulak bölgesine iğne batırdığı bilinmektedir. Diş ağrısından kurtulmak için de buna benzer şekilde iğneleme yöntemi kullanılmıştır (Ersoy, 2000: 202). Ağrıların tedavisi amacıyla kullanılan bu yöntemle bel ağrıları da tedavi edilmektedir. Ağrılı bölgeye krem sürülerek iğne batırılır ve oradan çıkan sarı su dışarıya akıtılarak tedavi edilmiş olur (Ülger, 2012: 33-34). Antalya bölgesinde de sırt ağrılarında iğneleme yöntemi kullanıldığı tespit edilmiştir. Sırt ağrılarında kürek kemiği arasına çuvaldız batırılarak ağrılı bölge tedavi edildiği görülmüştür (Acar, 2016: 15). Temren hastalığının tedavisinde de iğne kullanılmaktadır. Bu hastalık tıpta egzama veya dermatit olarak tanımlanmıştır. Genelde el ve ayaklarda çıkan bu hastalığın tedavisinde dinî ve büyüsel uygulamaya iğne eşlik eder. Ocaklı tarafından gerçekleştirilen tedavide, iğneyle temrenin etrafı daire şeklinde çizilerek kanatılır. Kibritin uç kısmı bu bölgeye sürülerek okunur ve bağlanır. Temrenin iğneyle çizilerek okunduğu yöntemlerde hastalığın iyileştiği belirtilmiştir (Ülger, 2012: 54-57).

Halk hekimliği uygulamalarındaki bir diğer yöntem ise dağlamadır. Tedavi amacıyla ateşten yararlanılması Şaman inancına kadar dayanmaktadır. Bu inanca göre ateşin her şeyi temizlediğine ve kötü ruhları kovduğuna inanılmıştır (İnan, 1986: 68). Hastalığa ve ağrıya kötü ruhların sebep olduğu düşünülerek dağlama yöntemiyle onların uzaklaştırıldığına ve böylelikle tedavinin gerçekleştiğine inanıldığı belirtilmiştir. Dağlama yöntemi doğrudan yapılabildiği gibi dolaylı şekilde de yapılabilir. Doğrudan dağlama yönteminde şiş, yorgan iğnesi, çuvaldız, çikrik şişi vb. sivri metal cisimler kullanılmıştır (Acar, 2016). Dişteki çürüğün tedavisinde, vücutta alerji sonucunda oluşan beneklere ya da açık şekilde bulunan yaralara da dağlama yöntemiyle tedavi uygulandığı bilinmektedir (Ülger, 2012). Gözü ya da başı ağrıyan çocukların da başlarında küçük bir alan tıraş edilerek dağlama yöntemi uygulanmıştır. Dolaylı olarak yapılan dağlama yönteminde de ebe iğneyi kızdırarak ve üç defa çocuğun topuğuna değdirmiştir. Köstebek çıbanı şişliğini dağıtmak için de çıbanın dağlandığı bilinir. Demreği tedavisinde de kolun pazu kısmı kızgın iğne veya şişle dağlama yapılmıştır (Çerikan, 2014: 559).

Manevi Boyutuyla İğnenin Büyüsel Uygulamalar ve İnançlarda Kullanımı

İnsanlar, kullandıkları eşyaları zaman içinde bağlamı dışına çıkararak farklı anlamlar yüklemişlerdir. İğnenin somut yapısındaki özellikleri olan; sivriliği, üretildiği malzemenin demir olması, ateşe dayanıklı olması, küçük yapılı olup kolayca taşınabilmesi, kolay erişilebilir olması gibi sebeplerle büyüsel uygulamalarda sıkça kullanıldığı ve yeniden anlamlar yüklendiği görülmüştür.

İğnenin büyüsel uygulamadaki tercih edilme sebeplerinden birisi demirden üretilmiş olmasıdır. İnsanlık için önemli bir maden olan demire kutsal kitaplarda da yer verilerek onun sadece maddi yönü değil, manevi boyutunun da anlatıldığı görülmektedir (Çerikan, 2014: 54). Demirin kutsal sayılması, saygı ve korku unsuruna dönüşmesi birçok inanışta görülmüştür.

Demirden yapılmış olan bıçak, makas gibi aletlerin elden ele verilmeyip, yere konulduktan sonra alınması da onun büyümlü bir yapısı olduğu inancından doğmuştur (Boratav, 2016: 78). Demirin güç unsuruna dönüştürülerek saygı duyulması sebebiyle isim koyma geleneklerinde de yer verilmiştir. Çocuğa Demir isminin verilmesinde, onun sağlam ve dayanıklı olması isteği yatar (Örnek, 2018: 206).

Büyünün mistik ve mucizevi yapısında bir çekicilik olduğu ifade edilmiştir. Büyüde, ilkel insanın bilgeliğinin özünü bulacağımız için, bunu öğrenmeye değer görerek büyümlün çekimine kapıldığımız anlatılmıştır. Kısmen de büyü, gizli manevi güçleri, mucizeye beslenen umutları, insanın gizemli olanaklarına duyulan gizli güveni uyandırdığı görülmüştür (Malinowski, 1990: 59). Büyüler, temelinde yatan düşüncelere, psikolojik durumlarına ve büyümlün yapılma amacına göre değişkenlik göstermiştir. Temelde iyi ve kötü olarak ayrılan ak büyü ve kara büyü çeşitleri vardır (Örnek, 2014: 136). Ak büyü, çoğunlukla dinden ve dinin kutsal bildiği şeylerden yararlanmaktadır. Koruma amacıyla yapılan bu büyümler, hastalık, yaralanma ve ölümden; insancıl felaketlerden, sel, kuraklık gibi doğal felaketleri önlemeye; evi-barkı, malı-mülkü hayvanları; geçiş dönemlerindeki çocukları ve lohusaları zararlı dış etkilerden korumaya yöneliktir (Örnek, 2014: 139). Hayatın dönüm noktaları olan bu geçiş dönemlerinde kötücül varlıklardan uzak, güvenli ve iyi bir biçimde geçirilmesi istenilmektedir. İnsanlar bu dönemlerde kendilerini Tanrı ve Tanrısal varlıklara daha yakın hissederek, bu süreçle birlikte birtakım ritüeller geliştirmiştir. Ritüellerin amacı, kişileri geçiş sırasındaki yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır (Çerikan, 2014: 489). Demir de bu ritüellerin içinde yer alarak, kazandığı yeni anlamlarla insanın kötücül varlıklar karşısındaki savunma aracına dönüşmüştür. Demir iğne, bu uygulamalar sırasında karşımıza en sık çıkan araçlardan birisidir. Kolay bulunabiliyor olması sebebiyle sıkça tercih edilmiş, iğneyle birlikte kolayca demirin gücünden de yararlanıldığına inanılmıştır.

Geçiş dönemlerindeki ritüellerde iğnenin kullanılmasına eski zamanlarda da rastlanmaktadır. Mezopotamya’da düğün gününde yapılan Şaziga büyümlerinde iğneler kullanılmıştır. Bu büyümlerin bir tanesinde erkeğin sakinleşmesi için bir iğnenin deliğinden fare tendonu geçirilerek kadın ve erkeğin başının yanına yerleştireildiği anlatılmaktadır (Erdan vd., 2020: 132).

Geçiş dönemlerinden en önemlisi toplum için yeni bir bireyin dünyaya gelmesi anlamına gelen doğumdur. Doğum öncesinde ve doğum sonrasında hem bebeği hem anneyi koruyabilmek için çeşitli korunma ritüelleri geliştirilmiştir. Bu dönemde kötücül olduğuna inanılan farklı varlıklar vardır. Albıs, Alkarısı olarak da bilinen kızıl renkli kötücül bir varlıktır. “Çirkin, saçları dağınık, gözleri kanlı, uzun tırnaklı, uzun boylu, çok kuvvetli olarak tanımlanır. Deveye gürşebilecek kadar uzun olduğu söylenir. Kızıl elbiseler giyer.” (URL-3) şeklinde tanımlanan bu varlık, lohusalara musallat olarak onların ölümüne sebep olmaktadır. Demirden ve demirciden korktuğu söylenmiştir. Bunun temelinde de bu kötücül varlığın dışı olması, koruyucu unsur olan demirin ise eril gücü temsil etmesidir.

Doğum öncesi ve sonrası yapılan uygulamalarda Alkarısı’ndan korunmak için demir ve iğne sıkça kullanılmaktadır. Doğum öncesinde iğne kullanılan bir ritüelde hamile kadının

başkalarının elinden iğne ya da tığ gibi eşyalar almadığını alırsa da Elazığ'da yapılan uygulamaya göre doğumu kolaylaştırmak için kadının başucuna ekmeği pişirmede kullanılan demir şişin üzerine, çuvaldız saplanmış bir soğan geçirilerek bırakılmıştır. Çuvaldız yatağın yanına konularak, lohusanın üzerine de iğne takılmıştır. Bu işlem hem doğum öncesi hem de doğum sonrası yapılarak Alkarısı'ndan korunmanın amaçlandığı belirtilmiştir (Çerikan, 2014: 493-494). Lohusa ve bebeği korumak için yastığın altına iğne ya da çuvaldız konulması uygulaması da vardır (Örnek, 2018: 202). Sadece anne ya da bebek değil, bebeğin eşi de kötücül varlıklardan korunmaya çalışılmıştır. Bebeğinin eşini gömerken, üstünden geçilmemesi için ağaç, duvar gibi yerler tercih edilmiş, gömmeden önce de üzerine iğne takılarak kötücül varlıkların uzak durması sağlanmıştır (Kadirzade, 2005: 24). Hakkari'de iki komşu çocuğu aynı kırk içinde doğarsa erkek annesine çuvaldız, kız annesine dikiş iğnesi hediye edilir. Bu bebeklerin de birbirlerini görmemeleri gerektiğine, kırkları karışırse felaket olacağına inanılmıştır (Çerikan,2014: 497-498). Karabasan gibi kara iyelerin zararından korunmak ya da onlardan yararlanabilmek için şapkaları kapılmalı veya yakalarına iğne takılıp besmele getirilmelidir (İnayet vd., 2017: 258).

Sadece doğum ve sonrası ritüellerde değil, gündelik yaşamın içinde de inançlar doğrultusunda iğne içeren uygulamalar yapıldığı bilinmektedir. Bitlis'teki inanca göre, Kurban Bayramı sırasında üç gün boyunca ele iğne alınmaması gerektiğine, eğer alınırse da iğnenin öbür dünyada hacıların ayağına batırılacağına inanılmıştır (Yaşayan Kültür Ahlat, 2001: 73). Kars'ta dikiş gece biten elbisenin üzerine iğne bırakılmasıyla onu gecenin sessizliğinden ve kötücül varlıklardan korunduğuna inanılmıştır. Eğer böyle yapılmazsa elbiseyi giyenin başına kötü şeylerin geleceği düşünülmüştür (İnayet vd., 2017: 258). İğneyle ilgili bir diğer uygulama da sevilen birine dikiş iğnesi verilecekse iplik takılıp verilmesidir. Ancak ipin ucu düğümlememelidir, düğümlenirse öbür dünyada o kişiyle görüşülemeyeceğine inanılmıştır (İnayet vd., 2017: 289). Zararlı hayvanlardan korunmak için de iğne ile uygulamalar yapılmaktadır. Mürekkep ile kâğıda *Fil Sûresi* yazılarak bu surenin yazılı olduğu kâğıt eşit olarak kesilir. Bir iğneye iplik geçirilir ve bölünmüş olan kâğıtların ortasından geçirilerek kâğıtlar üst üste toplanır. İğneye düğüm atılır ve ip uzun bırakılarak tavana asılır (Ordu, 2020: 101).

İğneler, ak büyülerde korunma amaçlı kullanıldığı gibi kötü niyetlerle kara büyülerde de kullanılmıştır. "Ak büyü ile kara büyü birbirinin karşıtıdır; birinin yaptığını öteki bozmaya uğraşır. Her iki büyü de taklit ve temas ilkelerine göre işlemektedir." (Örnek, 2014:140). Bu kötücül büyüün bir çeşidi Voodoo bebeği büyüüdür. Bezden ya da farklı materyallerden üretilmiş olan bu tuhaf görümlü figüre iğnenin batırılmasıyla büyüsel işlem yapılmaktadır. İğnenin sembolik olarak bebeğe batırılması, büyü yapılan kurban kişinin de üzerinde aynı etkiyi göstermesi beklenir (Çerikan, 2014: 186). Voodoo büyüünün benzeri olarak bir diğer iğne kullanılan kara büyü de kurban kişiye ait olan parçalarla yapılır. Büyücü insanın fiziksel parçalarını yani saçlarını ya da tırnaklarını taşıyıcı araç olarak kullanır. Kurbanı temsil eden bu araçlar iğneyle delinir ya da delik deşik edilirse bu işlemin doğrudan kurbanı da etkileyeceğine inanılmıştır (Cassier, 2005: 76). Kurbanın fiziksel parçaları büyü malzemesi olarak kullanıldığı gibi fotoğrafı da kullanılabilir. Fotoğraf, onu temsil eden nesneye iğnelenerek asılır ya da yakılır. Bu şekilde zarar vermek istenilen kişinin çekmesi istenilen acılar, onu temsil eden nesneye uygulanmıştır (Ordu, 2020: 14). Bu tarz büyü uygulamaları

gizli yapıldığı için uygulama anında gözlem yapılamamıştır. Ancak sinemada bu tarz dikkat çekici uygulamalara yer verilmiştir. George Miller'ın yönetmenliğini yaptığı 1987 yılı yapımlı *Kasabanın Cadıları* filminde voodoo bebeği büyü uygulaması gösterilmiştir. Kasabada yaşayan üç yakın kadın arkadaş aynı adama âşık olurlar. Ancak adamın tuhaf güçleriyle işler istenmeyen şekilde ilerler ve kadınlar adamdan kurtulabilmek için içlerindeki cadılığı ortaya çıkarırlar. Heykeltıraş olan kadının mumlardan yaptığı voodoo bebeği ve iğneleri kullanarak adamdan intikamlarını alırlar. Adamı temsil etmesi için yapılan bebeğe iğneler batırarak kurbanın acı çekmesini sağlarlar. Bebeğe yapılan her kötü hamle eş zamanlı olarak adam tarafından da hissedilir. İğneyle büyü uygulamasının gösterildiği bir diğer film de yerli yapım olan Orhan Oğuz'un yönetmenliğindeki 2004 yılı yapımlı *Büyü* filmidir. Bu filmde olaylar, bir grup arkeoloğun Anadolu'nun ücra bir köyüne kazıya gitmesiyle başlar. Filmin başında köydeki lanetin sebebi olarak gösterilen kız çocuklarının öldürülmesi sahnesi vardır. Ancak bir baba kızına kıyamaz ve ailesini alarak köyden ayrılır. Eşi vefat edince evlendiği yeni eşi, adama büyü yaptırarak kızını öldürmesini sağlar. Büyü yapılan adama ait saç, kıyafet parçası ve çeşitli otlar kullanılırken en son etkiyi sağlayabilmek için yapılan büyüün üzerine iğne saplanır ve büyü adamın üzerinde etkisini göstermeye başlar. Saplanan iğne ile harekete geçen adam büyüün etkisiyle kızını öldürür. Aynı filmde yapılan bir diğer ölüm büyüünde de iğne kullanılmıştır. Benzer şekilde kişinin ölümü istenerek yapılan büyüde kurbanına ait malzemeler kullanılır ve ölüm hamlesinin harekete geçirilmesi için büyü malzemelerine iğne saplanır. Bir diğer kötücül büyü örneği ise sabun büyüdür. Bu büyü için de daha önce kullanılmamış bir sabun ve 41 adet toplu iğne temin edilir. 41 farklı tılsımlı kelimeyle 41 iğne sabuna batırılır. Yapımı 5 ile 7 gün arasında sürer. İşlem sonucunda da sabun bir yere gömülür. Büyü yapılan kişide özellikle karın ağrıları görülmeye başlanır ve büyüün etkisiyle dış dünya ile etkileşimi yavaş yavaş kopar. Sabunun üzerine çizilen şekillerle de hedef noktası ayrıca belirtilebilir. Kişiyi temsil eden sabun gibi, kişi de zarar görür. Büyüün etkisinden kurtulabilmek için ise 7 gün boyunca *Felak* ve *Nas Sürelerinin* okunması söylenmiştir (URL-2).

Sonuç

Bu çalışmada iğne, disiplinlerarası bir bakışla maddi ve manevi yapısı bakımından örnekler üzerinde incelenmiştir. İğnenin üretildiği maddeyi, kullanım şekillerini, işlenme yapısını inceleyerek ait olduğu dönem hakkında bilgi sahibi olabiliriz. Üretildiği malzemesine göre dönemi tespit edilebilen iğne aracılığıyla mevcut alandaki teknolojik yapı ve kullanım alanına göre de toplumun yaşayışı hakkında bize bilgi verir. Kültürel yapıyla birlikte incelediğimiz iğne, farklı dönemlerde farklı görüşlerin temsilcisi hâline gelmiştir. İnsanın anlam yapısındaki zenginliğin göstergesi olarak basit yapıdaki bir iğne, simgesel anlamlar kazanmıştır. Punk kültüründe bağlamı dışında kullanılarak iğneye yeni anlamlar yüklenmiş, toplumsal isyanın ve yoksulluğun ifadesi olarak kullanılmıştır. İnsanlar özellikle çengelli iğneyi yeniden estetize ederek, giysilerinde ve bedenlerinde kullanmışlar, onun simgesel gücünden faydalanmışlardır.

İğneyi toplumsal cinsiyet açısından incelediğimizde belli sebeplerle hem kadını hem erkeği temsil ettiği görülmüştür. Kadını temsil eden iğne, ev içi üretimi kapsayan sınırlandırıcı bir tutumken, erkeği temsil eden iğne ise demir olması sebebiyle eril gücü temsil

ederek kötücül varlıklarla mücadele etmek için kullanılmıştır. Demirin sahip olduğu güçle yeni bir boyut kazanan iğnenin, onu kullanan erkeğin gücünü de temsil etmesiyle kötücül varlıklar üzerinde etkili olduğuna inanılmıştır. Çoğunlukla bu kötücül varlıkların da dışı olduğu düşünüldüğü için yine toplumsal kimliklere uygun olan bir yapı görülmektedir. Dışı olan kötücül varlık aslında demirden değil, demirin temsil ettiği eril güçten korkar. Bu zaafı sebebiyle de kötücül varlıklar, kimi zaman yakalanır kimi zaman da korkutup kaçırılmıştır.

Farklı kullanım alanlarından olan halk hekimliğinde de onun maddi yapısından faydalanılmış, demirden üretilmiş olması ve sivri olması sebebiyle korunma amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir. Tedavi amacıyla kullanıldığında onun sivri yapısından faydalanılarak beden üzerinde kesici işlevinde kullanılmıştır. Manevi anlamda inanç ve uygulamalardaki ritüellerde de iğnenin yeni simgesel anlamlar kazandığı görülmektedir. Uygulamadaki yapıda iğnenin yine sivri ve delici olma özelliğinden yararlanılırken, manevi boyutunda da delici özelliği onu sadece beden üzerinde değil, kişinin iç dünyasına, ruhani yapısına da zarar vermek için kullanıldığı görülmüştür. Bütünsel uygulamalardaki kullanımında küçük yapısından faydalanılarak, gizlice kullanılabilmesi mümkün kılınmıştır. Demirin temsil ettiği gücü de bünyesinde barındıran iğneler, kolay elde edilebilir olduğu için kolayca feda edilebilmiştir. Halk anlatılarında da iğnenin genellikle kolay gizlenebilir yapısı hem iyi hem kötü anlamda kullanılan anlatılar ele alınmıştır. Korunma amacıyla düşmana belli etmeden koruma sağlanırken, kötücül amaçla da kurbanı belli etmeden kötülüğün devamlılığı sağlanmıştır. Âşıklık geleneğinde de iğnenin sivri ve delici olma özelliğinden faydalanılarak, âşığın yeteneğini göstermede kullandığı bir araca dönüşmüştür.

Ocaklı kültürü olarak bildiğimiz yapıda da iğnenin demir olma özelliğinden yararlanılarak, benzer şekilde eril güç sayesinde bu sefer hastalıklar tedavi edilmiştir. Sadece maddi yapısı aracılığıyla tedavinin sağlandığı görülse de yine altında yatan sebep demirin sahip olduğu anlam dünyasıdır. Maddi kültürün bize sağladığı bu çok katmanlı anlam dünyasında, halkın kullandığı iğne ve sahip olduğu anlamlar tespit edilmiştir. Kullanım alanlarına göre maddi yapısı değişim gösterse de eşya olarak kullanımında işlevselliğinden bir şey kaybetmemiştir. Geçmişte ulaşılabilmesi zor bir eşyayken de günümüzde de iğneler günlük yaşam pratiklerinde sıkça kullanılmaktadır. Basit bir ev içi üretim eşyasıyken, katmanlı yapıdaki manevi boyutuyla kazandığı simgesel anlamlara bakıldığında insanların nesneyi bağlamı dışında da farklı şekillerde kullandığı görülmektedir.

Kaynakça

- ACAR, H. Volkan (2016). “Türk Halk Hekimliğinde Akupunktur ve Bağlantılı Teknikler”, *Lokman Hekim Dergisi*, S.6, s. 10-18.
- ALIGHIERI, Dante (2011). *İlahi Komedya*. (çev. Rekin Teksoy). İstanbul: Oğlak Yayınları.
- ANŞİN, Gülizar (2023). “Kadında dövmenin sosyolojik dili: Mardin Örneği”. Yüksek Lisans Tezi: Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi.
- ARSLAN, Sude (2019) “Anne Sütü ve İsin İğneyle Yarattığı Kültür Mirası: Anadolu Kadınının Gizli Dili Geleneksel Dövme” Tübitak Projesi.
- BEGİÇ, Hacer Nurgül ve Ceren Öz (2019). “Geleneksel El Sanatlarımızdan Elazığ ‘Palu Çakması’ nın Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Çalışma”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.2, s. 181-190.
- BLANCK, Horst (1999). *Eski Yunan ve Roma'da Yaşam*. (çev. İslam Tanrı Kurt) İstanbul: Arion Yayınevi.
- BORATAV, Pertev Naili (2016). *100 Soruda Türk Folkloru*. Ankara: BilgeSu.

- CASSIER, Ernst (2005). *Sembolik Formlar Felsefesi-II Mitik Düşünme*. (çev. Milay Köktürk) Ankara: Hece Yayınları.
- ÇELEBİ, Cesim vd. (2001) *Yaşayan Kültür Ahlat*. Ankara: Kültür Ve Turizm Bakanlığı.
- ÇERİKAN UĞUR, Fidan (2014). “Türk kültüründe demir”. Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- DEMİR, Rugeş (2023). “Halk Kültüründe İğne Motifi ve İşlevleri: Türk Masalları Örneğinde”. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, S. 44, s. 1649-1668.
- EMİROĞLU, Kudret (2022). *Gündelik Hayatımızın Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ERDAN, Emre vd. (2020). “Doğum ve Koruyuculuk ile İlişkili Fibula-İğne Kullanımı”. *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, S.27, s.129- 150.
- EREN, Hasan (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basım Evi.
- ERSOY, Necmettin (2000). *Semboller ve Yorumları- 1*. İstanbul: Dönence.
- FIRAT, Mümtaz (2019). *Kaybolan İzler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- GÜRBİLEK, Nurdan. (2023). *Örme Biçimleri*. İstanbul: Metis Yayınları.
- HEBDIGE, Dick (2004). *Altkültür Tarzın Anlamı*. (Çev. Sinan Nişancı) İstanbul: Babil Yayınları.
- İNAN, Abdülkadir (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İNAYET, Alimcan vd. (2017). *Gelenek Görenek ve İnançlar*. Ankara, 8. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- JENKS, Chris (2007). *Toplumsalın Parçalanışı*. (Çev. Nihal Demirkol) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- KADIRZADE İ., Kadir (2005). *Âdetler İnançlar ve Türklerin Soy Kütüğü Meselesi*. (Çev. Ahmet Doğan) Ankara: Akçağ Yayınları.
- KARATAŞ, Turan (2001). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Perşembe Kitapları.
- KOÇU, Reşat Ekrem (1969). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları.
- MALINOWSKI, Bronislaw (1990). *Büyü Bilim ve Din*. (Çev. Saadet Özkal) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- ORDU, Bilal (2020). “Kütahya'da büyü ve büyü ile ilgili uygulamalar”. Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- ÖNCÜL, Kürşat (2012). *Kültürümüzde Dövme Geleneği*. Kars: Kafkas Üniversitesi Türk Halkbilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- ÖRNEK, Sedat Veyis (1966). *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Tetkiti*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- ÖRNEK, Sedat Veyis (2014). *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*. Ankara: BilgeSu.
- ÖRNEK, Sedat Veyis (2018). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Bilgeülger Su.
- SAMİ, Şemseddin (2007). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- SİDDİNG, Abu Bakar (2019). *Tarihöncesi Toplumlarında İnsan- Hayvan İlişkisi*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- SMİTH, Adam, (2011). *Ulusların Zenginliği-2*.(Çev. Metin Saltoğlu) Ankara: Palme Yayıncılık.
- STRAUSS, Claude Levi (1983). *Din ve Büyü*. (Çev. Ahmet Güngören) İstanbul: Yol Yayınları.
- TİMUR, Hayriye (2023). “Metalaşan Görsel İsyân: Punk”. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, S.22, s.77-99.
- TRYIARSKI, Edward (2011). *Türkler ve Ölüm*. (Çev. Hatice Er) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- UYANIK, Nurdan (2015). “Manisa İlinde Yapılan İğne Oyalarının Değerlendirilmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ÜLGER, Züleyha (2012). “Aydın (merkez) ve çevresinde halk hekimliği”. Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÜNSAL, Direm (2019). “Bilecik ilinde bulunan iğne oyası ürünlerinin incelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- WOODWARD, Ian (2016). *Maddi Kültürü Anlamak*. (Çev. Ferit Burak Aydar) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ÇELEBİ, Cesim vd., (2001) *Yaşayan Kültür Ahlat*. Ankara: Kültür Ve Turizm Bakanlığı.

Elektronik Kaynaklar:

- KISAKÜREK, Arda ve Evin Esmen Kısakürek (a). *Bizimkiler İlkler* PDF: Anadolu Merkezli Dünya Tarihi <https://www.scribd.com/doc/52758296/47933144-Anadolu-Merkezli-Dunya-Tarihi-Bizimkiler-A-İkler-1-Kitap> (E.T.: 09.03.2024)
- KISAKÜREK, Arda ve Evin Esmen Kısakürek (c). *Bizimkiler Hristiyanlık*. PDF: Anadolu Merkezli Dünya Tarihi <https://www.scribd.com/doc/47933672/Anadolu-Merkezli-Dunya-Tarihi-Bizimkiler-5-kitap-Hristiyanlık> (E.T.: 09.03.2024)
- KISAKÜREK, Arda ve Evin Esmen Kısakürek (d). *Bizimkiler Kömür ve Demir*. PDF: Anadolu Merkezli Dünya Tarihi <https://www.scribd.com/doc/193046883/22-kitap-k-r> (E.T.: 09.03.2024)
- KISAKÜREK, Arda ve Evin Esmen Kısakürek (b). *Bizimkiler Müslüman Türkler*. PDF: Anadolu Merkezli Dünya Tarihi <https://www.scribd.com/doc/47934124/Anadolu-Merkezli-Dunya-Tarihi-Bizimkiler-8-Kitap-Musulman-Turkler> (E.T.: 09.03.2024)
- URL-1: <https://www.uralakbulut.com.tr/wp-content/uploads/2014/10/D%C4%B0K%C4%B0%C5%9ED%C4%B0KMEK-60-B%C4%B0N-YIL-%C3%96NCE-GEL%C4%B0%C5%9ET%C4%B0-6-EK%C4%B0M-2014> (E.T.: 09.12.2023)
- URL-2: <https://medyumseyrani.com/sabun-buyusu-nedir/> (E.T.:30. 12. 2023)
- URL-3: <https://archive.org/details/turk-soylence-sozlugu-2022/mode/1up>
- URL-4: <https://arkeofili.com/giysiler-ne-zaman-ortaya-cikti/> (E.T.:16. 12. 2023)
- URL-5: <https://www.jstor.org/stable/community.18670363> (E.T.:16. 12. 2023)
- URL-6: https://library.hungaricana.hu/en/view/ORSZ_NEMZ_CMNH_1994_SA_02_Biro/?pg=25&layout=s (E.T.: 17.12. 2023)
- URL-7: https://library.hungaricana.hu/en/view/ORSZ_NEMZ_CMNH_1994_SA_02_Biro/?pg=24&layout=s (E.T.: 17.12. 2023)
- URL-8: <https://www.jstor.org/stable/community.18629612> (E.T.: 18. 12. 2023)
- URL-9: <https://www.jstor.org/stable/community.18629617> (E.T.: 08. 01. 2024)
- URL-10: <https://www.jstor.org/stable/community.18629628> (E.T.: 18. 12. 2023)
- URL-11: <https://www.5harfililer.com/orme-bicimleri/> (E.T.:30.12. 2023)
- URL-12: <https://fahrenheitmagazine.com/tr/sanat/plastik/Louise-Burjuva%27n%C4%B1n-tekstil-%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1-%C3%BCzerine-b%C3%BCy%C3%BCk-bir-retrospektif-sunuyor>. (E.T.:30.12. 2023)
- URL-13: https://library.hungaricana.hu/en/view/ORSZ_NEMZ_CMNH_1994_SA_02_Biro/?pg=31&layout=s (E.T.: 17.12.2023)
- URL-14: <https://www.jstor.org/stable/community.18646511> (E.T.:16. 12. 2023)
- URL-15: <https://www.jstor.org/stable/community.26321654> (E.T.:16. 12. 2023)

<i>Çalışmanın yazarı "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmiştir:</i>
Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.
Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.
Destek ve Teşekkür: Çalışmanın araştırılması ve yazımı esnasında desteğini ve fikirlerini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Uğur DURMAZ'a çok teşekkür ederim.
Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Yazarın Notu: Bu çalışma, herhangi bir tezden üretilmemiştir.
Katkı Oranı Beyanı: Bu makalenin tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.
<i>The author / authors of the study declared the following points within the framework of the "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>
Ethics Committee Approval: No ethics committee certificate is required for this study.
Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgments: I would like to thank my teacher Assoc. Prof. Dr. Uğur DURMAZ for his support and ideas during the research and writing of the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.

Author's Note: This study is not based on any thesis.

Author Contributions: All sections of this article have been prepared by a single author.
